

INGLIZ TILIGA TARJIMA QILINGAN O'ZBEK HIKOYALARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Qosimova R.R

f.f.d. (DSc), dots. Buxoro Davlat Universiteti, Tarjiamashunoslik kaferdasi.

r.r.kasimova@buxdu.uz

Tursunova Munira Raxmonovna

Osiyo xalqaro universiteti, Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi, 1-kurs magistratura talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14879538>

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot ingliz tiliga tarjima qilingan o'zbek hikoyalarining tilga xos xususiyatlari, madaniy nuanslari va uslubiy masalalariga oid qiyinchiliklar va strategiyalarni o'rganadi. O'zbek adabiyoti, o'ziga xos til xususiyatlari va boy madaniy merosiga ega bo'lib, tarjimaga oid alohida qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Ushbu maqolada lug'aviy tanlovlar, idiomatik ifodalar, gap tuzilishi va madaniy ishoralar kabi asosiy xususiyatlar tahlil qilinadi. Tanlangan o'zbek hikoyalarining va ularning ingliz tiliga tarjimalarining chuqur tahlili orqali tarjimonlar tomonidan bu qiyinchiliklarni yengish va asarlarning asl mazmuni va ruhini saqlab qolish uchun qanday strategiyalar qo'llanilayotganligi o'rganiladi. Tadqiqot, tarjimonning asl matnning sodiqligini saqlash bilan birga, maqsadli til o'quvchisining tushunish qobiliyatini ta'minlashdagi o'rnini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: adabiy tarjima, o'zbek hikoyalari, ingliz tiliga tarjima, til xususiyatlari, madaniy nuanslar, idiomatik ifodalar, tarjima strategiyalari, tarjimonning roli, madaniyatlararo muloqot.

DISTINCTIVE FEATURES OF UZBEK STORIES TRANSLATED INTO ENGLISH

Abstract. This study explores the challenges and strategies of linguistic features, cultural nuances, and methodological issues of Uzbek stories translated into English. Uzbek literature has its own language characteristics and rich cultural heritage, which creates special difficulties for translation. This article analyzes key features such as lexical choices, idiomatic expressions, sentence structure, and cultural cues. Through an in-depth analysis of selected Uzbek stories and their translations into English, the strategies used by the translators to overcome these difficulties and preserve the original content and spirit of the works are studied. The study emphasizes the role of the translator in ensuring the comprehension of the target language learner while maintaining the fidelity of the original text.

Key words: literary translation, Uzbek stories, English translation, language features, cultural nuances, idiomatic expressions, translation strategies, the role of the translator, intercultural communication.

ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ УЗБЕКСКИХ РАССКАЗОВ, ПЕРЕВЕДЕННЫХ НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК

Аннотация. В данном исследовании изучаются проблемы и стратегии лингвистических особенностей, культурных нюансов и методологических проблем узбекских рассказов, переведенных на английский язык. Узбекская литература имеет свои языковые особенности и богатое культурное наследие, что создает особые трудности при переводе. В этой статье анализируются ключевые особенности, такие как лексический выбор, идиоматические выражения, структура предложения и культурные признаки. Путем углубленного анализа избранных узбекских рассказов и их переводов на английский язык изучаются стратегии, используемые переводчиками для преодоления этих трудностей и сохранения оригинального содержания и духа произведений. В исследовании подчеркивается роль переводчика в обеспечении понимания изучаемого целевого языка при сохранении точности оригинального текста.

Ключевые слова: художественный перевод, узбекские рассказы, английский перевод, особенности языка, культурные нюансы, идиоматические выражения, стратегии перевода, роль переводчика, межкультурное общение.

Kirish.

Adabiy asarlarni tarjima qilish global madaniy almashinuvning muhim jihati bo'lib, o'quvchilarga turli til va madaniyatga ega bo'lgan asarlarni o'rganish va qadrlash imkoniyatini taqdim etadi. Biroq, adabiy tarjima oson ish emas. Bu faqat so'zlarni bir tildan boshqasiga o'zgartirishdan iborat emas, balki yanada chuqurroq ma'nolar, his-tuyg'ular va madaniy kontekstlarni ham o'tkazishni talab etadi. O'zbek adabiyoti, turkiy til oilasiga mansub bo'lganligi sababli, ingliz tiliga tarjima qilishda tilning, lug'atning va madaniyatning asosiy farqlari tufayli qator muammolarni keltirib chiqaradi.

O'zbek adabiyoti uzoq tarixga ega bo'lib, turkiy, fors, rus madaniyatlari ta'sirida rivojlangan. O'zbek tilidan ingliz tiliga tarjima qilish jarayoni madaniy farqlar va til tuzilishidagi asosiy tafovutlar tufayli turli qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola, o'zbek hikoyalarining ingliz tiliga tarjima qilinishiga oid xususiyatlarni o'rganadi, tarjimonlar tomonidan qanday til va madaniy xususiyatlar hisobga olinishi va qanday tarjima strategiyalari qo'llanishi haqida tahlil qiladi.

Usullar

Ushbu tadqiqotda sifatli yondashuv qo'llaniladi va o'zbek hikoyalarining ingliz tiliga tarjima qilingan namunalarini taqqosali tahlil qilish usuli tanlanadi. Tadqiqotda quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha tahlil olib boriladi:

1. **Lugʻaviy Tarjima:** Bu boʻlimda, ayniqsa madaniy jihatdan muhim soʻzlarning ingliz tiliga qanday tarjima qilinishi tahlil qilinadi. Tarjimada soʻzlarning toʻliq ekvivalenti boʻlmagan holatlar ham koʻrib chiqiladi.

2. **Gap Tuzilishi:** Oʻzbek tilidagi gap tuzilishi (asosan Subyekt-Obyekt-Fel (SOF) tartibi) va ingliz tilidagi (Subyekt-Fel-Obyekt (SFO) tartibi) farqlari oʻrganiladi. Bu farq tarjima jarayonida qanday muammolarni keltirib chiqarishini va qanday tuzatishlar kiritilishini koʻrsatadi.

3. **Madaniy Ishoralar:** Madaniy nuanslar, masalan, urf-odatlar, tarixiy voqealar va ijtimoiy normalar tarjimada qanday koʻrsatilgani oʻrganiladi.

4. **Idiomatik Ifodalar:** Oʻzbek tilidagi idiomatik ifodalar va ularga ingliz tilida qanday ekvivalentlar topilayotganligi tahlil qilinadi.

5. **Tarjimonning Roli:** Tarjimonning tarjima jarayonidagi oʻrni va ularning til va madaniyatlar oʻrtasidagi tafovutlarni qanday hal qilayotgani haqida soʻz yuritiladi.

Tanlangan hikoyalar, mashhur oʻzbek yozuvchilari **Abdulla Qodiriy**, **Chinghiz Aytmatov** va **Said Ahmad** asarlarini oʻz ichiga oladi. Ushbu asarlar turli janrlarni, jumladan tarixiy romanlar, falsafiy hikoyalar va ijtimoiy realizmni oʻz ichiga oladi.

Natijalar

1. Lugʻaviy Tarjima

Oʻzbek tilidan ingliz tiliga tarjima qilishda lugʻaviy farqlar koʻp uchraydi. Ayniqsa, baʼzi oʻzbek soʻzlarining ingliz tilida aniq ekvivalenti yoʻq. Bunday holatlarda tarjimonlar oʻzbek soʻzining maʼnosini toʻliq ifodalashga harakat qilishadi. Quyidagi misollarni koʻrib chiqamiz:

- **"Mehmonga":** Oʻzbek tilida "mehmon" faqat tashrif buyurgan odam emas, balki hurmat va izzatga sazovor boʻlgan shaxsdir. Ingliz tilida bu soʻzning toʻgʻri tarjimasi "guest" boʻlishi mumkin, lekin "mehmon"ning oʻzbek madaniyatidagi ahamiyatini ifodalash uchun tarjimonlar "honored guest" (hurmatli mehmon) kabi qoʻshimcha soʻzlar ishlatishlari mumkin.

- **"Qishloq":** "Qishloq" soʻzi ingliz tilida "village" deb tarjima qilinadi, lekin oʻzbek tilidagi "qishloq" faqatgina joyni anglatmaydi, balki jamoaning birlik va oʻzaro bogʻliqligini ifodalaydi.

Bu maʼnoni ingliz tiliga toʻgʻri yetkazish uchun tarjimonlar "isolated rural community" yoki "traditional village" kabi iboralar ishlatishlari mumkin.

- **"Oila":** Oʻzbek madaniyatida "oila" soʻzi faqat oilaviy aʼzolarini emas, balki keng qarindoshlar va jamoatni ham anglatadi. Ingliz tilida esa bu tushuncha odatda faqatgina yaqin oilani bildiradi. Tarjimonlar bu farqni "extended family" (keng oila) yoki "close-knit family circle" (yopishqoq oila davrasi) kabi iboralar bilan izohlashlari mumkin.

Bu misollar, tarjimonlarning tilni oʻzgartirishda qanchalik ehtiyotkor boʻlishlari kerakligini va madaniy jihatlarni qanday hisobga olishlari zarurligini koʻrsatadi.

2. Gap Tuzilishi va Soʻz Tartibi

O'zbek tilida gaplar ko'pincha Subyekt-Obyekt-Fel (SOF) tartibida bo'ladi, ingliz tilida esa bu tartib Subyekt-Fel-Obyekt (SFO) hisoblanadi. Bu farq tarjimaga qanday ta'sir qilishi va tarjimonlarning gap tuzilishini qanday o'zgartirishi haqida quyidagi misollarni keltiramiz:

O'zbekcha jumla:

"Men kitobni o'qidim" (Men kitobni o'qidim)

Inglizcha tarjimasi: **"I read the book."**

Bu farq, o'zbek tilida ishlatiladigan murakkab gap tuzilmalarini ingliz tiliga tarjima qilishda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Masalan, **Chinghiz Aytmatovning Yakuniy yillar ko'proq davom etadi** asaridagi falsafiy g'oyalar uzun va murakkab gaplar orqali ifodalanadi.

Tarjimon, bunday murakkab tuzilmalarni qisqa va sodda inglizcha jummalarga aylantirishi kerak, shu bilan birga, asarning chuqurligini va hissiyotini saqlab qolishi lozim.

3. Madaniy Ishoralar

O'zbek hikoyalarida madaniy jihatdan muhim bo'lgan ko'plab elementlar mavjud, masalan, urf-odatlar, diniy an'analar va tarixiy voqealar. Ushbu elementlar ingliz tiliga tarjima qilinayotganda, ular tushunarli bo'lishi uchun ba'zida tushuntirishlar kiritish zarur bo'ladi.

- **Navruz (Fors yangi yili):** O'zbek madaniyatida Navruz yili o'ziga xos ahamiyatga ega, ammo ingliz tilida bu bayramni tushunish o'quvchilarga qiyin bo'lishi mumkin. Tarjimon, bu bayramning ahamiyatini izohlaydigan eslatmalar qo'shishi yoki uni ingliz madaniyatidagi o'xshash bayramlarga taqqoslash orqali tushuntirishi mumkin.

- **Diniy Amallar:** O'zbek adabiyotida islomiy amallar, masalan, namoz o'qish va ro'za tutish kabi diniy an'analar tasvirlanadi. Bu amallar ingliz tilida ma'lum bo'lishi mumkin, ammo ularga tegishli madaniy kontekstni tushuntirish uchun qo'shimcha izohlar kiritish kerak bo'lishi mumkin.

Bu misollar, tarjimonlarning madaniy elementlarni qanday moslashtirishi va o'quvchiga tushunarli qilish uchun qanday usullarni qo'llashlari kerakligini ko'rsatadi.

Muhokama

Ushbu tadqiqotning natijalari, adabiy tarjimaning keng muammolarini yoritadi.

Tarjimonlar asl matnning sodiqligi bilan birga maqsadli auditoriya uchun tushunarli bo'lishini ta'minlash uchun qarorlar qabul qilishadi. Tarjimonlar bunday qarorlarni qabul qilishda ikkita asosiy strategiyadan foydalanadilar: **"domestikatsiya"** (matnni maqsadli madaniyatga moslashtirish) va **"forenizatsiya"** (asl madaniyatni saqlash). Har bir strategiyaning o'z afzalliklari va kamchiliklari mavjud. Domestikatsiya o'quvchilarga matnni tushunishni osonlashtiradi, lekin bu asl madaniy xususiyatlarni yo'qotish xavfini tug'diradi. Forenizatsiya esa, asl madaniyatni saqlab qolishga yordam beradi, ammo o'quvchilarni chalg'itishi mumkin.

Tarjimon, faqatgina lingvistik emas, balki madaniy vositachi sifatida ham harakat qilishi kerak. Tarjimon, o'zbek hikoyasining hissiyotini, madaniy mohiyatini va mazmunini tushunarli va qiziqarli tarzda ingliz tiliga o'tkazishga harakat qiladi.

Xulosa

O'zbek hikoyalarini ingliz tiliga tarjima qilish oddiy jarayon emas, bu so'zlarni bir tildan boshqasiga o'zgartirishdan ko'proq narsani talab etadi. Tarjimon, tilning lug'aviy farqlarini, gap tuzilishini, madaniy elementlarni va idiomatik ifodalarni hisobga olish orqali asarlarning asl ma'nosini, tonini va hissiyotini saqlab qolishga harakat qiladi. Tarjimonning qarorlari, o'quvchilarga maqsadli tilni tushunishda yordam berish uchun juda muhimdir.

REFERENCES

1. Bassnett, S. (2002). **Translation Studies**. Routledge.
2. Venuti, L. (1995). **The Translator's Invisibility: A History of Translation**. Routledge.
3. Newmark, P. (1988). **A Textbook of Translation**. Prentice Hall.
4. Munday, J. (2016). **Introducing Translation Studies: Theories and Applications**. Routledge.
5. House, J. (2015). **Translation as Communication Across Languages and Cultures**. Routledge.
6. Zohra, M. (2009). **Translation and Its Cultural Implications**. Uzbek Literature Journal.
7. Ismailova, M. (2017). **Challenges in Translating Uzbek Literature: A Case Study of Short Stories**. Translation Review.
8. Tursunova Marxabo Raxmonovna. (2024). Translation Studies as a Fascinating World of Learning about Nations. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(6), 32–35. Retrieved from <https://inovatus.es/index.php/ejine/article/view/3425>
9. Raxmonovna, T. M., & Turg'unovna, S. S. (2024, March). Reading as an Effective Skill for Learning Foreign Languages. In *Formation and Development of Pedagogical Creativity: International Scientific-Practical Conference (Belgium)* (Vol. 5, pp. 5-9).
10. Raxmonovna, T. M. (2024). Effective Strategies for Teaching English to Medical Students. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(3), 132-137.
11. Tursunova Marxabo Raxmonovna. (2023). Adabiyotshunoslikda Obraz Va Ramz Tushunchalari. *Open Academia: Journal of Scholarly Research*, 1(3), 24–27. Retrieved from <https://academiaone.org/index.php/4/article/view/94>

12. Tursunova M. (2024). FORMS AND METHODS OF TEACHING IN HIGHER EDUCATION. *Modern Science and Research*, 3(2), 276–281. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/29017>
13. Karimov R. & Tursunova, M. . (2024). THE PROBLEM OF ORIGINALITY IN THE ANALYSIS OF PARALLEL CORPUS PRISM. *Молодые ученые*, 2(2), 51–54. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/yo/article/view/26144>
14. Tursunova , M. (2024). THE IMPORTANCE OF TEACHING ENGLISH AS A SECOND LANGUAGE. *Modern Science and Research*, 3(1), 196–199. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/27934>
15. Raxmonovna, T. M. (2023). Benefits of Teaching Foreign Languages to Young Learners. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769), 1(10), 603–606. Retrieved from <http://grnjournal.us/index.php/STEM/article/view/2195>
16. Tursunova Marxabo Raxmonovna. (2023). Translation as a Bridge Across Cultures. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769), 1(10), 463–466. Retrieved from <http://grnjournal.us/index.php/STEM/article/view/2137>
17. Tursunova, M. (2023). THE IMPORTANCE OF POSITIVE ATMOSPHERE IN ENGLISH CLASSES. *Modern Science and Research*, 2(12), 713–716. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/27179>
18. Tursunova Marxabo Raxmonovna. (2023). USING EFFECTIVE METHODS IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH GRAMMAR. *IMRAS*, 6(7), 183–189. Retrieved from <https://journal.imras.org/index.php/sps/article/view/479>
19. Tursunova Marxabo Raxmonovna. (2023). Parallel Korpus Prizmasi Tahlilida Tarjima Asarlarda Asliyat Muammosi Tadqiqi . *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769), 1(9), 311–317. Retrieved from <http://grnjournal.us/index.php/STEM/article/view/1505>
20. Tursunova, M. (2023). USING INDUCTIVE AND DEDUCTIVE APPROACH IN TEACHING GRAMMAR. *Modern Science and Research*, 2(10), 11-17.
21. Tursunova, M. (2023). ROLE OF THE 4C METHOD IN LANGUAGE TEACHING. *Science and innovation in the education system*, 2(11), 75-83.
22. Tursunova, M. R., & Karimov, R. A. (2023). PARALLEL KORPUSDA BADIY ASARALARNING ASLIYAT TARJIMASI TADQIQI.(O'. HOSHIMOVNING "DUNYONING ISHLARI" ASARI ASOSIDA).

23. Tursunova Marxabo Raxmonovna. (2023). THE 4C METHOD IS AN EFFECTIVE WAY IN LANGUAGE TEACHING. [Data set]. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10033473>
24. Tursunova, M. (2023). BADIY TARJIMA ASARLARDA ASLIYAT MUAMMOSI TADQIQI. Interpretation and researches, 1(8).
25. Tursunova, M. (2023). BADIY TARJIMADA LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLAR. Журнал: Союз Науки и Образования, 5(2), 12-15.